

A KETTŐS HATALOMRÓL

„Oroszországot, ész, nem értheted” – mondja a költő, és nem csak 1917 kapcsán. Hogy az érthetetlen Oroszország mit akar, azt persze nagyjából Ivan Groznij (Rettegett Iván) óta tudhatjuk: ahogy eurázsiai tettetársától, Dzsingisz kántól eltanulta: hódítani akar. Egykor is, most is, mindörökké. Nem szép tulajdonsága neki, de nekünk, szomszédos ká-európaiaknak együtt kell élnünk ezzel. A száz év előtti orosz forradalom február és október közötti időszakát *kettős hatalom*nak nevezi a történettudomány, és a kettős hatalom a magyar történelem bizonyos időszakából is ismert – például 1945–48, mikor az MKP a hivatalos kormányzat részeként és feltesse énjeként működött egyszerre, 1988–89, mikor a korábban kormányzó MSZMP már, ellenzéke még nem tudott autonóm létezőként kormányozni, és a 2006–10 közötti időszak, mikor az ellenzéki Fidesz és szövetségesei (Jobbik, 64 Vármegye, labdarúgó-szurkolók) által kirobbantott zavargások béna kacsává (a nemzetközi politikatudományi nyelvben: *lame duck*) tették az amúgy legitim kormányt; a kettős hatalom gyakorlatáról való elmélkedés erősítheti helyzetünk mindenkori jobb megértését.

1917 februárjában polgári demokratikus forradalom győzött Szentpéterváron, többpártrendszer alakult, Ideiglenes Kormány alakult a mérsékelt eszer (szociálrevolucionyer) Kerenszkij vezetésével, de a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjei is jelentős hatalmi bázisok voltak, noha kezdetben ezekben is mensevik és eszer többség volt; kettős hatalom alakult ki. Mi az a kettős hatalom? Miért veszélyes, milyen forradalmi vagy „forradalmi” változások köthetők, fonódnak hozzá? Hajoljunk közel! Vegyünk elő egy valódi kordokumentumot, *A Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártjának Története. Rövid tanfolyam* című sztálinista párttörténetet, népszerű nevén és a továbbiakban: a *Krátkij kurszt (Kk)*. Az általam most tanulmányozott példány az ötödik kiadás (260 001–500 000 példány), a Szikra kiadása, Budapest, 1950. („Hlné elvtársnőnek az alapfokú politikai iskolán tanúsított jó előmenetelért. Pártvezetőség. Aláírás: Jäger Rózsi Bp. 1951. júl. 2.”) E könyv hírhedtségében *A Cion Bölcsseinek jegyzőkönyve* című, még a cári titkosrendőrség, az Ohrana által összeszerkesztett kiadványhoz mérhető. A *Krátkij kursz* először 1938 novemberében jelent meg, a Nagy Terror világszemlélete és hangütése mutatja rút orcáját benne, a Kirov-gyilkosságot (1934) követő perek, a *csisztka* mélysztálinista vokalizálása, mely a Népek Atyja haláláig (1953) fennmaradt. A *Krátkij kurszt* érdemes összevetni a kritikai szovjetológia alkotásaival, hadd legyen ez ebben az esetben elsősorban ifjúságom (80-as évek) tiltott történelmi diszciplínáinak oktatója, a „repülőegyetemi rektor”, Szabó Miklós előadásaiból vett néhány szemelvény. Hogy ízfokozóval hergeljem a kedélyeket, az ő megállapítása az orosz polgárháborúról, mely ugyebár az ún. „Nagy Októberi Szocialista Forradalmat” követte az időbeliségben, hogy az egy idegen pályán megvívott cseh–magyar háború volt. (A 18-as breszt-litovszki béke után a német és a német ajkú osztrák–magyar hadifoglyokat engedték el az oroszok, a fehér oldali Csehszlovák Légioról hallottunk harangozni történe-

lemórán, a TGM [Tomáš Garrigue Masaryk] utasítására elorzott cári pénztárról és a később abból alapított prágai bankokról is; a magyar internacionalistákról meg, ha más-hol nem, Jancsó Miklós *Csillagosok, katonák* című filmjében.)

Milyen volt a kapitalizálódó Oroszország a XX. század elején? „Az orosz ipari munkások teljes egészében a paraszti társadalommal összefonódottan éltek. Nemcsak parasztokból lettek, hanem nyáron még haza is mentek aratni. (Még a húszas években is szezonszerűen termelt az orosz ipar emiatt.)” – mondja Szabó Miklós. A nihilisták (egyéni terrorral próbálkozó anarchisták) nyomán alakult forradalmi szocialisták vágyták a Nyugat viszonyait, a szervezett munkásságot, Plehanov megalakította az Oroszországi Szociáldemokrata Pártot, Lenin már ebbe kapcsolódott be. Utóbbinak a *Narodnaja Volja* merényletekkel operáló gyakorlatának személyes tapasztalata az volt – Lenin bátyját terrorcselekmény miatt kivégezték –, hogy az egyéni helyett a közösségi terroré a jövő. Amikor újra felvetődött a politikai reform gondolata, amely negyven éve elakadt, az orosz–japán háború (1904–05) ezt megakasztotta, éhség-lázadás-szerű forradalomba fulladt. Japán saját középkorából az 1868-ban kezdődő Meidzsi-restaurációval állt a nyugati fejlődés útjára, bő harmincöt évvel később egy európai nagyhatalmat, igaz, a leggyengébbet, Oroszországot megverte háborúban. Japán azonban nemcsak fenyegetés, de egyfajta példakép is volt orosz szempontból: lehetséges a gyorsított felzárkózás.

Milyen volt Oroszország harctéri szereplőként az I. világháborúban? „Az első világháború idején az orosz forradalmi irányzatot legerősebben az egykori moszkvai forradalmi tanács (azaz szovjet) volt elnöke képviselte. Radikális és baloldali szociáldemokrata volt, emigránsként a német újságokba Parvus álnéven írt. Furcsa politikát képviselt, ő is csak egy dolgot akart, forradalmat. Elképzelése már 1914 őszen az volt, hogy Oroszországot a háború majd ismét forradalmasítja, az jó, ha a németek oda minél jobban benyomulnak, mert akkor megbukik a cári rend-

szer. Alexander Parvus (Israel Lazarevich Gelfand) 1914 előtt Trockijjal is kapcsolatban állt, ő a *permanens forradalom* elméletének első megfogalmazója, Trockij-előd. Németország támogassa pénzzel az orosz forradalmi mozgalmakat: ha összeomlik a cárizmus, Németország megnyeri a háborút. Ennek érdekében a német szociáldemokráciában is háborúpárti irányzatot képviselt” (Szabó).

Hannah Arendt idézi a totalitarianizmusokról szóló alapművében a pánszlávista Pogogyint – a XIX. századi szellemi mozgalom, a pánszlávizmus a sztálinizmus–putyinizmus előfutára volt. „Hatalmas gépezet, amely egyszerű elvekre épül: *egyetlen* ember keze irányítja, aki mindenkor egyetlen mozdulattal hozza működésbe a politikát, bármilyen irányt és sebességet választott is. És nem pusztán mechanikai értelemben vett mozgás ez, mert a gépezetet teljesen át- meg áthatják hagyományos érzelmek: földi istene, a cár iránti alázat, határtalan bizalom és odaadás. Ki merészelne megtámadni bennünket, s ugyan kit ne bírhatnánk engedelmességre?” Ám a pánszláv pásztorábránd dallama harmóniát veszített. A keleti front 1916 végére összeomlott, a németek elfoglalták Lengyelországot és a Baltikum egy részét, a mieink is jól küzdöttek Galíciában (lásd az üvöltő przemysli oroszslánt a Margit híd budai tövében), az orosz hadsereg vereséget halmozott vereségre, míg „a cári udvarban a Raszputyin-féle szédelgők voltak a hangadók”. „A burzsoázia palotaforradalommal akarta megoldani a válságot” (Kk). Hogy Oroszországban az adott időszakban mennyire volt burzsoázia, és ez mennyire volt összevethető a klaszszikus nyugati polgársággal, persze fogas történet-szociológiai kérdés, de nem nyúlunk nagyon mellé, ha azt mondjuk: semennyire. Az orosz társadalmat, ahogy más megkésett társadalmakat is, nem a széles, kis-közepes tulajdonnal rendelkező középosztály, hanem az uralkodó réteg és az elnyomott, mélyszegény milliók közötti óriási társadalmi űr jellemezte. „Az 1917-es év a január 9-i sztrájkkal kezdődött” (Kk). Tüntetések Petrográdban és Moszkvában, Novgorodban és Baku-ban, melyeket „a mensevikek és eszerek a li-

berális burzsoázia szempontjából kívánatos keretek közé igyekeztek szorítani” (Kk), ám álságos, proletariátusellenes aknamunkájuk mocskos hullámai megtörték a valódi munkásérdeket képviselő bolsevikiek kőszikláján. A bolsevikiek a csőcseléket jelentették, vulgáris gondolkodású vezetőik közönségesen, de hatékonyan gondolták, hogy konkrét célfeladatokat kell adniuk vérszomjas és büdösszájú tömegeiknek. (Sztálin például azzal lett híressé, hogy kirabolta a tulai postahivatalt.) „Elkezdtek hirdetni az alja népnek, hogy bármelyikük valamely eszmény két lábbon járó, kimagasló, roppant fontosságú megtestesülésévé válhat, ha csatlakozik mozgalmukhoz” (Arendt), és ugyancsak a német-amerikai filozófus fogalmazta meg azt, hogy Lenin szerint a munkásosztály magától csak szakszervezeti szintű szervezkedésig juthat, ergo külső vezetésre van szüksége. A személyiség szervezetben való feloldódásához hozzájárul az eszköz és a cél közötti különbség elenyészése, hiába tette fel a kérdést Lukács György néhány évvel később morálicé, hogy „keresztülhazudhatjuk-e magunkat az igazsághoz?”, 1917 után ez már éppúgy nem volt kérdés, ahogy 1927-ben (Trockij bukása), 1937-ben (Nagy Perek), 1947-ben (totális ká-európai *takeover*), 1957-ben (szputnyik-sokk), 1967-ben (az „emberarcú szocializmus” Prágájára pillantó Brezsnyev ajkainak végső lefittyedése után), és ahogy a mai putyinista *fake newsos*, virtuálvalóságos, proxis és hibridháborús szurkovista álvilágban sem az: hazugság és igazság szinonimák lettek. 1917. február 26-án (március 11.) a politikai sztrájk és a tüntetések felkelésbe tornyosulnak, bár a régi rend fegyveres ereje a Znamenszkaja téren szétlövi a tömeget, de „Molotov elvtárs” (Kk), úgy is mint jamaicai koktélmixer, bolsevik közp. biz. irodavezető a fegyveres harc folytatására és provizionális forradalmi kormány megalakítására hív fel.

E ponton a *Krátkij kursz* váratlan sietősségre fordul, alig is esik szó az Ideiglenes Kormány megalakulásáról, a kormányfő Kerenszkij személyéről és kezdeti példátlan népszerűségéről, csak a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeiről, melyekben ekkor

egyébként még mensevik (szocdem) és eszer (szociálforradalmár) többség volt. Vizsgált szövegünk kétféle diktatúra egyidejű létezéséről beszél katonás tempóban: „a burzsoázia diktatúrájáról”, melyet a Kerenszkij-kormány képviselt, illetve a proletariátus és parasztság diktatúrájáról, ami a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeiben valósult meg. Kettős hatalom jött létre a *Krátkij kursz* erudícióban gazdag szerzői szerint, eddig a rossz hír; a jó hír meg az, hogy nem csak szerintük. Magyarra fordítva: öszirózsás felvilágosultak gyengécske agyaglábakon, párhuzamosan a még mutáló hangú Kun Béla flasztersöpredékével, későbbi „felfegyverzett bohémekkel” (Arendt); Cserny Józseffel, Szamuellyel. Amit a húsz év utáni párttörténet szerző szovjet munkacsoport (vajon később hányat öltek meg közülük?) úgy magyaráz, hogy az orosz proletariátus 40 százalékát besorozták, így sok kistulajdonos, mesterember, boltos került a gyárakba, hogy elkerüljék a katonásdít, „számukra idegen volt a proletárszichológia” (Kk). És a helyzet számbavételéhez azt se feledjük: háború dúlt még, és az ellenségnek is voltak érdekei. Maga a *Pravda* is német pénzből lett fontos propagandaeszköz; amúgy a wilhelminusok főleg áruval finanszírozták a bolsevikokat: a császári Németország egy skandináv külkereskedelmi vállalaton keresztül egyebek között gumi óvszert küldött nekik, nehogy ezen múljon a proletariátus diadala.

A forradalom *szmuta* volt, káosz, nagy, brutális össznépi vérvívás, fegyveres bahtyini karnevál, lincshangulat, „könyörgöm, akaszszuk fel!”, Carlo Ginzburg szerint „rituális fosztogatás”, mely az archaikus társadalmakban általános. „Ha meghal a király, a törzsfőnök, akkor elszabadul a pokol, mert a világrend érvénytelenné válik, és mindent szabad: rabolni, gyűjtogatni, ölni. A *szmuta* nem kímélte a hatalom egyetlen formáját sem, nemcsak a cári egyenruhának, de a cári hatalommal szinte egygyé vált pravoszláv egyháznak sem volt semmi tekintélye ekkor, a pogromok olykor az ortodox egyház tagjait is elérték” (Szilágyi Ákos a 444.hu-nak). „A frontról a katonák már egyértelműen bolsevik pro-

paganda befolyása alatt mentek haza a falvakba, otthon agyonverték a helyi potentátokat. (...) a falvakban a bolsevikok ellen lényegében egy erő léphetett volna fel, a pravoszláv egyház. De a pópáknak általában semmiféle tekintélyük nem volt, alacsony műveltségűek voltak, sokuk alkoholista. Továbbá, hogyan is tudott volna a pópa rendet tartani, ha a saját fia jött haza forradalmat csinálni?” (Szabó). *Volja*, akarát. Azt csinálom, amit akarok. Urat leckéztetek, úrnőt erőszakolok, fejemet egy vödör vodkába dugom, az önkény szabadsága, a népakarat (*narodnaja volja*) szabadsága, tatártempó, na de hogyan merítettek volna az összeműködés és kompromisszumkeresés rációjából és etikájából az Aranyhordától, mely az orosz állam egyik mindenkor történeti pillére?

A kíváncsi képzelet, álomszépítő történeti tudat tudja úgy, hogy 1916-ban a Limmat-parti Athénban, a zürichi Cabaret Voltaire nevű kávéházban, az óromániai zsidók által alapított legpunkabb avantgárd mozgalom dadaistáinak felkent vezére, Tristan Tzara sakkozott a bolsevikiek felkent vezérével, Leninnel, mielőtt még a német hadvezetés leplombált vasúti kocsiban Finnországon át visszapaterolta volna Oroszországba zavargásokat előidézni, ellenséges katonai hatalmat gyengíteni. „Ha ezt a partit sikerül rekonstruálnom, tudom magam mihez tartani; odakint és idebenn” – írta erről a sporttörténeti eseményről Erdély Miklós a 70-es, 80-as évek fordulóján művészetelméleti írásainak egyikében. Lenin 1917. április 3-án (16-án) érkezett tehát német segítséggel a Finlandszkája pályaudvarra – később Churchill szerint a németek úgy engedték át Lenint Európán, mint a pestisbaktériumot –, ahol a Petrográdi Szovjet nevében a mensevik Cseidze és Szkobeljev üdvözölte volna, de a mi Vlagyimir Iljicsünk – kinek arcábrázolatjára már az oviból emlékszem, ott lógott a délutáni szundítóhelyiség falán kifogástalan öltönyében öklét határozottan az *Áprilisi Tézisek* kéziratára nyomva – rá se rántva a mensevikekre, egy páncélautó tetejéről mondta el csatornatöltélek-stimuláló beszédét, dezavualta a hazai pártvezetés vonalát, kihirdette, hogy a bolse-

vik párt nem ismeri el az ideiglenes kormányt, majd elindult a Téziseket írni, mely írásműben a forradalomkiszajátítás eszközszerének kialakítási lehetőségeit veszi vizsgálódása kandi görcsöve alá. Vessük le a „szennyves fehéreneműt” (Kk), mondotta Lenin e tézisekben, magyarán kergessük el a demokratikus Kerenszkij-kormányt, vágjuk ki a mensevikeket és eszereket a szovjetekből, mint paraszt a taknyot, teremtsünk egyeduralmat. „Lenint valószínűleg Parvus hozta haza a svájci emigrációból a leplombált vagonban. Azzal a programmal jött, hogy az orosz nép és az ország nem folytathatja a háborút, bár az antantbarát ideiglenes kormány azt akarta. Továbbá meghirdette, hogy az ideiglenes kormányt a pártja nem ismeri el. (...) Akkor a bolsevik párt még teljesen jelentéktelen volt, legfeljebb néhány száz emberből állt. A párt tagjai közt voltak egyrészt a nagyon hamar emigrációba kényszerült és nyugati országokban élő vezérek, a tekintélyes mozgalmi teoretikusok. Ezek többsége az orosz társadalom sajátosságaiából eredően zsidó volt, például Kamenyev (Lev Boriszovics Rosenfeld), Zinovjev (Grigorij Aronovics Radomilszkij), Nyikolaj Ivanovics Buharin. Ehhez a típushoz tartozott Trockij (Lev Davidovics Bronstein) is, aki nem bolsevik, hanem egy félig mensevik, félig bolsevik, de szervezetileg nem hozzájuk tartozó forradalmi csoport vezetője volt. A hazai, belső szervezetet egy egészen másfajta elem alkotta, munkás gyakorlatilag nem volt közöttük” (Szabó). Hogy a többséginek mondott kisebbségi szocdemek, a bolsevikok hívják pártjukat Marx után szabadon *kommunistának*, a párt ezt pétervári városi konferenciáján elfogadta. Ezen a rendezvényen, a bő húsz évvel későbbi, tehát a kifejlődött formájában pompázó sztálinizmus interpretációja szerint már lerántották a leplet „Kamenyev, Zinovjev, Pjatakov, Buharin és Rikov és csekély számú követőik opportunisták, Lenin-ellenes vonaláról” (Kk). Az Ideiglenes Kormány folytatta harcát a fronton Németország és hazánk, Ausztria-Magyarország ellenében, ám erőfeszítéseiket sikerek nem övezték.

Az Ideiglenes Kormány július 7-én megelé-

gelte a szovjetek ortályoskodását, és parancsot adott ki Lenin letartóztatására. „Megg-szűnt a kettős hatalom. A kommunisták kongresszussal válaszoltak!” (Kk). Az SZK(b) P VI. kongresszusa július 26-tól augusztus 3-ig tartott. Lenin ismét illegalitásban, de jó elvtikéi segítő kezet nyújtottak, Sztálin, Szverdlov, Molotov, Ordzsonikdze humán interfészén keresztül a párttörténetírás nagy-könyve szerint ő irányította a kongresszust, kimondta a kettős hatalom és a forradalom békés szakaszának végét. „A trockista Preob-razsenszkij azt javasolta, hogy mutassanak rá, az országot csak akkor lehet majd a szocia-lizmus útjára irányítani, ha Nyugaton is proletárforradalom megy végbe.” Buharin a parasztság honvédő hangulatával érvelt, és *issue* volt, hogy Lenin megjelenjen-e „az el-lenforradalom bírósága előtt” (Kk). Kame-nyev, Rikov és Trockij mellett volt, hogy igen, ám ezt Sztálin elvtárs határozottan el-

lenezte, mivel akkor előkészítette már „a szo-cializmus egy országban” elméletét *vis-à-vis* a rivális Trockij „permanens forradalom” té-zisével, valamint Buharinnal szemben felhív-ta a figyelmet a parasztság osztálykülönbsé-geire, kulákok és agrárproletárok antago-nisztikus ellentétére és a két nagy társadalmi csoport közötti „ingadozó középparasztok” ideológiai ergyaságára (Kk).

Ekkorra már Kornyilov cári tábournok össze-esküvése is zigóta volt a rothadó ellenforra-dalmi anyaméhben. Ám az augusztus 25-i Kornyilov-puccs a maga „vad hadosztályá-val”, kaukázusi hegylakóival, jobbos kozákja-ival vereséget szenvedett a kronstadti matró-zokból, a fegyveres jampecokból álló bolsik-ka-l szemben (kik a sajtos pogi árát ekkor még nem merték emelni, mondjuk módjuk sem lett volna rá), „a Kornyilov-lázadás leverése egy csapásra feltárta és megvilágította forrada-lom és ellenforradalom erőviszonyait” (Kk).

Ménes Attila

HÁROM XXL-ES TOJÁS

Ha zimankós téli estén áthúlték a nagy-üzletek, boka, térd, derék, kezdem érezni a vesémet, tüszentek, fújom az orrom, még adok magamnak időt, aztán lassan összecihelődöm.

Nyakam köré kanyarítom a sálamat, fe-jemre rántom a kapucnit, vállamon az öreg hátizsák. Másfél kilométer a nagykapuig, keresztül a réten, aztán a 83-as trolipótló-val az Orczy téri megállóig. Ott mélyet szippantok a benzingőzös levegőből, és mintha láthatatlan erők üldöznének, na-gyokat ugorva a dudáló autók közt átszla-lomozok a Baross utca páratlan oldalára. Akkor jönnek a kivilágítatlan átjáróházak, redves sugárzású bérkaszárnnyák, no go zónák keresztbe-kasul. Át kellene jutnom még ezen a poklon. A Mártikánál a kisbolt-

ban veszek vacsira egy kiló félbarna ke-nyeret meg három xxl-es tojást. Nem tu-dom, honnan szerzi be. Biztos vidékről. Az ember akkor csúnya, ha fél, de most hosz-szú idő után elmúlt a félelem. A lépcső-házban sokáig ég a világítás, percekig, to-vább, míg fölérek. Rángatom a vaskorlá-tot, mint ördög a kórót. Padlásszobám hi-degében az egylukú rezsón készre főzöm az xxl-es tojásokat. Míg a zubogó vízben egymáshoz koccannak, traccsolnak a méshéjak, arra gondolok, mennyi min-dent intéztem ma is, sikert sikerre halmoz-tam, nyert ügyem van, és az életemmel kapcsolatban minden rendben lesz. Jól be-laktam, elálmosodtam, nevetve magamra húzom a pokrócot, boldog vagyok.

Szép jó éjszakát!

Tábornokok és kadétek és burzsuj-járszalagra került mensevikek és eszerek mind pusztulásra és a történelem szemétdombjára ítéltettek, „a már-már halottnak tetsző Szovjetek valójában óriási ellenálló erőt jelentettek”. Persze az anarchisták, régi szokásuknak megfelelően, „a társadalom söpredékével, tolvaj és provokátor elemekkel keveredtek össze” (Kk), míg a bolsik persze tiszták voltak, mint üde májusi hegyi patak patyolata. Alakították a további szovjetekeket, szakszervezeteket, zemsztvókat; kereskedelmi és ipari körök, munkásdalárdák és testedző egyletek révén az öntudatos proletárlétre készítettek fel magukat, és a Kontroll Csoporttal énekelgették, hogy „annál jobb itt, minél rosszabb”. Lenin ismét megérkezett Finnországból, oldal és ellenoldal gyülekezett, jobberkozákokat vontak össze Minszk és Petrográd körül, a petrográdi helyzet miatt Kerenszkij a kormány Moszkvába költöztetésének gondolata foglalkoztatta, az 1938-as megfogalmazás szerint „Kamenyev és Zinovjev elárulták Kerenszkijnek a fegyveres felkelés tervét, Trockij pedig dicsekvésből kifecsegte a felkelés időpontját” (Kk). „Lenin egyedül maradt azzal a véleményével, hogy gyors katonai puccsot kell végrehajtani mind a két fővárosban. Ha a kezükben lesz a hatalom, akkor majd kellő nyomás alá helyezik a kongresszust. Teljesen egyedül maradt, lényegében az egész pártvezetés Kamenyevtől, Zinovjevtől Sztálinig ellene volt, ők nem akarták a felkelést. Lenin erre kooptálta Trockij az úgynevezett *kerületközi* csoporttal együtt a pártba, ugyanis Trockij szervezete beépült a kronstadti flottahelyőrségbe, és a flotta még használható katonai erő maradt. Lényegében be kellett hozni a tengerészeket Pétervárra, ők alkalmasak voltak arra, hogy a kozákokat, a tisztikárokat és az eszerek párt női elit alakulatát (amelyik a Téli Palotát védte) legyőzzék. Felállították a puccsot előkészítő katonai bizottságot, a vezetője Trockij lett. A központi vezetőség néhány tagja részéről még volt egy kétségbeesett próbálkozás, hogy megakadályozzák ezt a kalandorságnak tartott próbálkozást. Kamenyev és Zinovjev cikket írtak, amelyben helytelenítették, hogy a

felkelést *akkor* hajtsák végre, azaz Gorkij lapjában, a *Novaja Zsiznyben* nyilvánosságra hozták a tervezett dátumot” (Szabó). De a nyomnyila, eltartott kisujjú, gombos cipős, ingadozó középpolgár Kerenszkij, ahelyett hogy lövetett volna, fülét-farkát behúzta, mint egy szemöldökszedő mai neonáci, és női ruhában az amerikai követség gépkocsiján elmenekült – amit Szergej Mihajlovics Eisenstein oly megkapóan vizualizált az *Oktyabr* című filmjében – „ismeretlen irányba, és sikerült egérutat nyernie”. (New Yorkban halt meg 1970-ben.)

1917. december 20-án *Összoroszországi Rendkívüli Bizottság az Ellenforradalom és Szabotázs elleni Harcra* néven megalapították a Csekát, a későbbi GPU, NKVD, KGB és a mai FSZB elődjét. Ők lettek a forradalomnak, elsősorban vörös lövészekből alakult, kisebb-

ségek, külföldiek (magyarok és kínaiak) bőven vettek részt a terrorcsoportban. Erről írja a repülőegyetemi rektor: „...az első polgárháborús évben a Vörös Hadsereg fele magyar hadifogoly, *internacionalista* volt. Nagy részük huszár, akiknek fontos szerepük volt, mert a lovasság tette lehetővé a vasútvonaltól való eltávolodást. Annyira lehetett eltávolodni a páncélvonattól, a mozgó erődtől, amekkora területet a lovasság ellenőrizni tudott; illetve erdős terepen csak a lovassággal lehetett támadni. (...) 1914 végén alapították [pánszláv alapon] a cári hadsereg *Česká družina* nevű katonai egységét, tagjai az Osztrák–Magyar Monarchia ellen akartak harcolni, a győzelem után pedig önálló cseh államot alapítani. A cseh és szlovák nemzetiségű hadifoglyok a háború alatt folyamatosan csatlakoztak a légióhoz. Mivel Ukrajnán keresztül nem tudtak volna hazajutni, a transzszibériai vasúton kelet felé vonultak. A birtokukba került orosz központi banki aranykészlet viszszaosztogatásáért és az általuk elfogott Kolcsak admirális átadásáért cserébe a szovjet

kormány beleegyezett, hogy Vlagyivosztokból angol és amerikai hajókon visszatérjenek Európába. Egyes források szerint a cári arany 1/8 részét megtartották, az lett a Prágában alapított *Legionárská banka* alaptőkéje. (...) Hogy a szovjet szocializmusban mikor következett be a thermidori, retrográd fordulat, mikor kezdődött a *nem teljes értékű* szocializmus? A nyugati, újbalsoldali felfogás szerint a kronstadti felkelés leverésekor, '21-ben. Trockij '27-re tette a thermidori fordulatot, a hivatalos álláspont, amennyiben egyáltalán elismert ilyesmit, '34-re, a moszkvai perek kezdetére. Én 1918 tavaszára, a *hadikommunizmus* bevezetésére teszem, hiszen ez a polgári viszonyok restaurációjának, az üzemek *hierarchikus* szervezete visszaállításának időpontja" (Szabó).

*

Napjaink sztártörténésze és publicistája, Anne Applebaum a *The Washington Post*-ban írta az évfordulóra nem minden jelenkortörténeti él nélkül, hogy a NOSZF bolsevik fegyveres puccs volt, mely a politikai ellenzék eliminálásán és tömeggyilkosságon alapult, s azt is állítja itt, hogy Donald Trump, Jarosław Kaczyński, Orbán Viktor vagy Nigel Farage politikáját hasonlíthatóan neobolseviknek tekintik. A Budapesten élő brit író-újságíró, Adam LeBor módszertani alapon vitatja ezt: választásokon szereztek hatalmat a mégoly visolyogtató politikát folytató említett mai politikusok; míg a berlini Dalos György a puccsista-bélyegre reagál máshol: „Puccsnak nem nevezném, hiszen nem a hatalmi szférán belülről indult, hanem a párhuzamos hatalomból (szovjetek, egyébként bolsevik többség nélkül). Amolyan parazita forradalom volt, a februári forradalom beváltatlan ígéreteiből profitált. Az adott napnak öt halálos áldozata volt. Az első kormány még koalíciós volt – bolsevik, eszer és baloldali men-sevik. A cenzúrát két nappal később vezették be, januárban pedig szétkergették az alkotmányozó gyűlést – ebből lett a polgárháború, amely több emberéletet követelt, mint az első világháborús orosz részvétel.”

A putyini Oroszország nemigen tud mit kezdeni a lenini örökséggel, Sztálinnal annál többet. Amit a centenáriumra a szokásos díszszemle mellé kitaláltak, az egy tévés miniszéria, a Szolzsenyicin-novellán alapuló *Vörös kerék*, mely azt járja körül, hogyan rohant Oroszország a végzetébe, amin a vén babonás ortodox és Gulag-túlélő hős a forradalmat érti, és kiterjedt konteót is vázol ehhez. A Szolzsenyicin-írás és a sorozat főszereplője a Lenint behálózó nemzetközi forradalmár, kalandor, zsidó és pénzember, Alexander Parvus, akinek a németek által elfogadott terve alapján valósítják meg az Oroszországot leterítő forradalmat. A „Parvus-terv tényleg létezett, csak hát nem ez valósult meg, hanem a *szmuta*. A sorozat alapján nem nehéz kijelenteni: Parvus = Soros tegnap. A finoman antiszemita vonásokat is tartalmazó mű egy sok évtizedes narratívát elevenít fel: nem lett volna semmiféle orosz forradalom, ha nem szövődik Oroszország elveszejtésére nemzetközi világ-összeesküvés” – mondja Szilágyi Ákos. Putyin tévéje tehát 2017-ben egyfajta *Jud Süss*-szel kedveskedett az ő kedves közönségének.

És itt a lényeg. Ne mondja senki, hogy a történelem nevetve ismétli önmagát.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

A Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártjának története. Rövid tanfolyam. Szikra, Budapest, 1951.

SZABÓ MIKLÓS: *A jó kommunista együtt ingadozik a Párttal. 1983–2013.* Szerkesztette: Jankó Attila, Szegedi Egyetemi Kiadó, Szeged, 2013.

HANNAH ARENDT: *A totalitarizmus gyökerei.* Európa Könyvkiadó, Budapest, 1992.

ANNE APPLEBAUM: *100 years later, Bolshevism is back. And we should be worried.* The Washington Post, 2017. november 6.

HORVÁTH BENCE: „*Mintha furulyázni próbáltak volna egy vadállatnak*” (Szilágyi Ákos-interjú) 2017.11.07. www.444.hu

SZERGEJ MIHAJLOVICS EISENSTEIN: *Oktyabr* (Moszfilm, 1927).